

AURORA

Jacob Böhme

MORGENROOD IN OPGANG

nieuwe vertaling
aan de hand van
Böhmes oertekst
uit 1612

Rozekruis Pers

De WORTEL of MOEDER
der
PHILOSOPHIA ASTROLOGIA en THEOLOGIA.

J. AMSTERDAM,
By Fredrick Vorster. Boeckverkoper. 1686.

MORGENROOD IN OPGANG
‘AURORA’

Jacob Böfme

Morgen köle im außgang.

Das ist

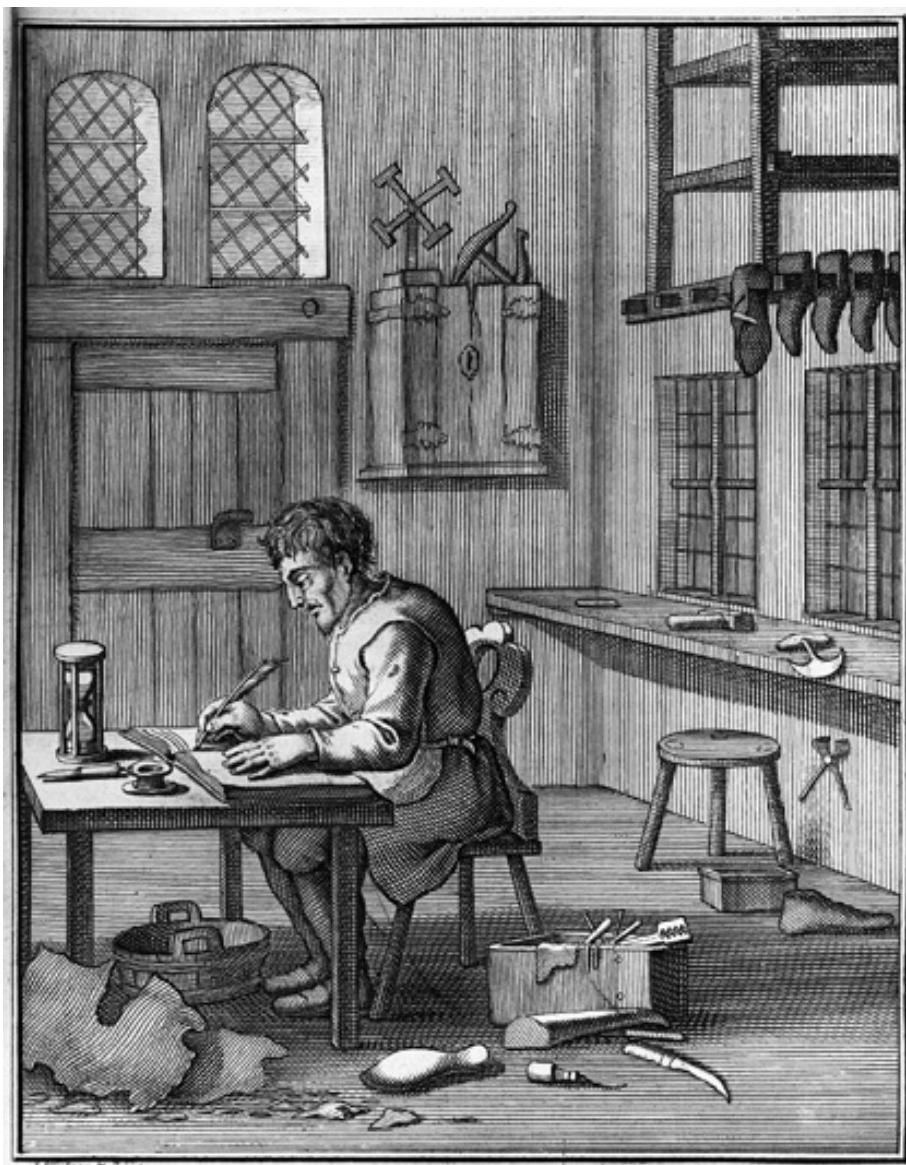
Die wirtzel. oder mutter der PHILO-SOPHIA. ASTROLOGIA. und THEOLOGIA. auf Xantham Gründen.

100r.

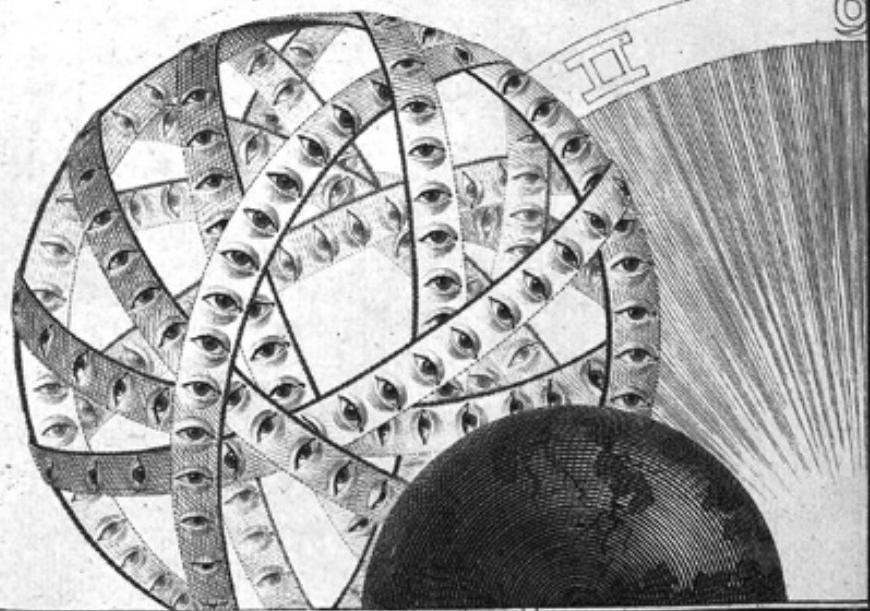
Beschreibung Der natur/ wie alles gewest
und im außang wirdnep, wir von Natur
und Elementen heraußtretend worden, so dass
von beiden qualitaten, Wässern und gassen, wo
heiß alle Ding jummen Verfperung hat, und
wir es jetzt fahnd und wirthet und wir
es am Ende dieser Zeit werden, erneut:
durch uns Gotts, wird der helle König
erstehen ist, und wir die Menschen in
ihre Erstehung werden. alles auf
xanthum gründen, in erkundung des Christus
im welchen Gottes, mit fließt

Emballon

Druck Jacob Vöhren in Wittenberg Jahr 1612
ETATISSVE 37 Anno. In Die Sente
1612.

AURORA

MORGENROOD IN OPGANG

*Dat is, De wortel of moeder van de FILOSOFIE • ASTROLOGIE •
en THEOLOGIE • naar de beschrijving van de natuur*

of

Beschrijving naar de natuur hoe alles geweest is en in het begin geworden is, hoe de natuur en elementen creatuurlijk zijn geworden. Ook over de beide hoedanigheden kwaad en goed waaruit alle dingen hun oorsprong hebben en hoe het nu is en werkt.

En hoe het aan het einde van deze tijd worden zal.

Ook hoe Gods en het helse rijk gesteld is en hoe de mensen in beide creatuurlijk werken.

Alles uit de ware grond in de kennis van de geest in het bewegen Gods, met ijver voorgesteld

Door Jacob Böhmen in Görlitz Etatis Sue [het] 37ste jaar.
Op de dag van Ḍ pente coste. Anno 1612

Opnieuw vertaald naar de tekst van Böhmes manuscript van 1612
Rozekruis Pers 2018

Oorspronkelijke titel *Morgen Röte im Auffgang*
Jacob Böhme, Görlitz 1612
Eerste uitgave Amsterdam 1656.

Voor de vertaling zijn geraadpleegd

*Alle de Theosoofsche of Godwijze Werken van den Godzaligen
en Hoogverlichten Jaco Böhme etc. [I. Deel, Aurora], Nederlandse
vertaling van Jan Luyken. Amsterdam 1686*

Theosophia revelata. Das ist: alle göttliche Schriften Jacob Böhmes.
J. Gichtel, J. Überfeld, 1730

Die Urschriften. Vol. 1, ed. Werner Buddecke, Stuttgart, 1963

Aries Book Series, Tekst and Studies in Western Esotericism,
Volume 16 Aurora (*Morgen Röte im Auffgang, 1612*)
Brill, Leiden, Boston, 2013

© Vertaling en deze uitgave 2018 Rozekruis Pers

Afbeeldingen Jan Luyken (ed. 1686)

Boekverzorging Rozekruis Pers

Letter Mignon

Papier 90 grs Biotop

ISBN 978 90 6732 467 0

Rozekruis Pers

Bakenessergracht 5

2011 JS Haarlem

E-mail info@rozekruispers.com

Website www.rozekruispers.com

Alle rechten voorbehouden.

Verdere verspreiding, op welke wijze dan ook,
alleen met schriftelijke toestemming van de uitgever

INHOUD

- 11 Voorrede van de schrijver van dit boek aan de lezer.
- 32 I. Over het onderzoek naar het goddelijke wezen in de natuur.
Over de beide hoedanigheden.
- 38 II. Handleiding, hoe men het goddelijke en het natuurlijke wezen beschouwen moet.
- 47 III. Over de hooggebenedijde, triomferende, heilige heilige drievoudigheid, God de vader, de zoon, de heilige geest, enige God.
- 59 IV. Over de schepping van de heilige engelen. een aanwijzing of open poort van de hemel.
- 67 V. Over de substantie van het corpus en het eigendom van een engel.
- 76 VI. Hoe een engel en mens Gods gelijkenis en beeld zijn.
- 81 VII. Over de regionen, plaats, woning zowel als de ordening van de engelen zoals het in het begin geweest is en hoe het zo geworden is.
- 90 VIII. Over het gehele corpus van een engelenkoninkrijk.
- 111 IX. Over de lieflijke, vriendelijke en barmhartige liefde Gods.
- 121 X. Over de zesde brongeest in de goddelijke kracht.
- 135 XI. Over de zevende brongeest in de goddelijke kracht.
- 150 XII. Over de geboorte van de heilige engelen. over de heerschappij en ordening van de engelen en over het hemelse vreugdeleven.
- 171 XIII. Over de verschrikkelijke, bedroevende en ellendige val van het koninkrijk van Lucifer.
- 191 XIV. Hoe Lucifer, de schoonste engel in de hemel de gruwelijkste duivel geworden is.

- 208 XV. Over de derde verschijningsvorm van de oorsprong van de zonde in Lucifer.
- 220 XVI. Over de zevende gestalte of verschijningsvorm van de oorsprong van de zonde in Lucifer en zijn engelen.
- 237 XVII. Over de klaaglijke en ellendige toestand van de verdorven natuur en de oorsprong van de vier elementen, in plaats van de heilige regering Gods.
- 242 XVIII. Over de schepping van hemel en aarde en de eerste dag.
- 260 XIX. Over de geschapen hemel en de gestalte van de aarde en van het water, alsook over het licht en de duisternis.
- 279 XX. Over de tweede dag.
- 292 XXI. Over de derde dag.
- 312 XXII. Over het ontstaan van de sterren en schepping van de vierde dag.
- 328 XXIII. Over de diepte boven de aarde.
- 343 XXIV. Over de samenstelling van de sterren.
- 355 XXV. Over het gehele lichaam van de sterrengeboorte, dat is de gehele astrologie of het gehele lichaam van deze wereld.
- 371 XXVI. Over de planeet Saturnus.
- 390 XXVII. Besluit van de auteur.
- 393 Naschrift

VOORREDE VAN DE SCHRIJVER VAN DIT BOEK AAN DE LEZER.

*W*aarde lezer, ik vergelijk de gefiele filosofie, astrologie en theologie samen met haar moeder met een kostelijke boom, die in een schone lusthof groeit. 1

Nu geeft de aarde, waarin de boom staat, de boom altijd het sap, waar-aan de boom zijn eigenschap dankt, de boom in zichzelf groeit van het sap van de aarde en wordt groot en breidt zich uit met zijn takken. 2

Zoals de aarde met haar kracht aan de boom werkt, zodat hij groeit en toeneemt, werkt de boom steeds met zijn takken, met heel zijn vermo-gen, opdat hij altijd veel goede vruchten mag voortbrengen. 3

Wanneer echter de boom weinig vruchten voortbrengt, daarbij zeer klei-ne, vol met maden en wormstekig, dan ligt de schuld niet aan de wil van de boom, alsof hij met een vooropgezette wil slechte vruchten zou voort-brengen, want hij is een kostelijke boom van een goede soort. De schuld is echter, dat dikwijls grote koude, hitte, meeldauw, rupsen of ongedierte op hem vallen. Want de hoedanigheid in de diepte van de sterren op hem ge-worpen, bederft hem, zodat hij maar weinig goede vruchten voortbrengt. 4

Nu is het de aard van de boom, dat hij, naar gelang de boom groter en ouder wordt, zoetere vruchten voortbrengt. In zijn jeugd draagt hij weinig vruchten, want dat maakt de ruwe en wilde bodemgesteldheid en het overtuigende vocht in de boom onmogelijk en al bloeit hij ook nog zo mooi, vallen toch gedurende de groeitijd zijn vruchten voor het me-rendeel af, tenzij hij in een goede akker staat. 5

Nu heeft de boom ook een goede zoete kwaliteit, waar tegenover ook drie andere kwaliteiten staan, als bitter, zuur en wrang. Zoals de boom 6

nu is, worden ook zijn vruchten. Tot de zon op hen inwerkt en zoet maakt, zodat zij een lieflijke smaak krijgen, ook al moeten zijn vruchten regen, wind en onweer verduren.

- 7 Wanneer de boom evenwel oud wordt zodat zijn takken verdroren en het sap niet meer omhoog trekt, dan groeien onderaan de stam veel groene twijgjes, ook op de wortel, en herinneren de oude boom er aan, dat hij ook een mooi groen twijgje en boompje geweest is en nu toch zo oud is geworden. Want de natuur of het sap verweert zich, totdat de stam geheel is verdord, dan wordt hij afgehouden en in het vuur verbrand.

8 ***Merkt nu op, wat ik met deze vergelijking heb aangeduid.***

De tuin, waarin deze boom staat is de wereld, de akker is de natuur, de stam van de boom de sterren, de takken de elementen. De vruchten, die aan de boom groeien stellen de mensen voor, het sap in de boom de zuivere godheid. Nu zijn de mensen uit de natuur, de sterren en de elementen gemaakt. God, de schepper echter, heerst in alles, net als het sap in de gehele boom.

- 9 Maar de natuur heeft twee hoedanigheden in zich tot aan de oordeeldag, een lieflijke, hemelse en heilige en een grimmige, helse en dorstige.

- 10 Nu werkt de goede eigenschap altijd met grote ijver, opdat zij goede vruchten voortbrengt, de heilige geest heerst daarin en geeft bovendien kracht en leven. Het boze stuwt en drijft ook volijverig, opdat hij altijd boze vruchten voortbrengt, de duivel geeft haar daartoe sap en helse gloed.

- 11 Nu zijn deze twee, de natuur van de boom en de mensen, uit de boom gemaakt en leven in deze wereld in deze tuin tussen beide in groot gevaar en op hen valt beurtelings zonneschijn, regen, wind en sneeuw.

- 12 Dat is, als de mens zijn ziel opheft tot God, dan ontspringt en werkt in hem de heilige geest, wanneer hij echter zijn geest in deze wereld laat ondergaan, in de lust tot het boze, dan ontspringt en heerst in hem de duivel en het helse sap.

- 13 Zoals de appel aan de boom wormstekig wordt, als de vorst, de hitte en de meeldauw op hem vallen, zodat hij gemakkelijk afvalt en bederft, zo is het ook met de mens, wanneer hij de duivel met zijn vergif in hem laat heersen.

14

Net zoals in de natuur het goede en het kwade ontstaat, heerst en is, zo ook in de mens. Maar de mens is het kind van God, die God uit de beste kern van de natuur gemaakt heeft, te heersen in het goede en het kwade te overwinnen, al blijft het kwade aan hem hangen, net als in de natuur het boze aan het goede hangt. Toch kan hij kwade overwinnen, wanneer hij zijn geest verheft in God, dan ontspringt in hem de heilige geest en helpt hem zegevieren.

15

Zoals de goede eigenschap in de natuur in staat is te zegevieren over het boze, want het is en komt van God, en de heilige geest heerst daar-in. Zo ook is de grimmige eigenschap in staat te zegevieren in de boos-aardige ziel. Want de duivel is een machtig heerser in de grimmigheid en hij is daarin een eeuwige koning.

16

De mens echter heeft zichzelf in de grimmigheid geworpen door de val van Adam en Eva zodat het boze hem aanhangt, anders zou zijn bron en stuw alleen het goede zijn. Nu zijn zij het beide en het is er mee gesteld, zoals Paulus zegt, Weet u niet dat aan wie u uzelf als knecht geeft tot gehoorzaamheid, u knecht bent van wie u gehoorzaamt, of van de zonde, tot de dood, of van de gehoorzaamheid Gods, tot gerechtigheid. v

17

Daar nu de mens in beide zijn aandriften heeft, kan hij nemen wat hij wil, want hij leeft in deze wereld tussen deze beide. Beide hoedanigheden boos en goed zijn in hem, en waarin hij is, wordt hij aangeraakt met heilige of met helse kracht.

18

Want Christus zegt, Mijn vader wil de heilige geest geven aan die, die hem daarom bidden. Zo heeft God ook de mens het goede geboden en het kwade verboden en hij laat nog dagelijks prediken en roepen en de mensen vermanen tot het goede, waarbij men wel erkent dat God het boze niet wil, maar wil dat zijn rijk kome en zijn wil zal geschieden in de (heldere) hemel, als ook op de aarde.

19

Daar nu echter de mens door de zonde is vergiftigd, zodat het grimmige zowel als het goede in hem heerst en nu, halfdood en met groot onbegrip, kan hij God zijn schepper, evenals de natuur en haar werking niet meer kennen. Daarom heeft de natuur zich met al haar ijver vanaf de aanvang tot heden erop toegelegd. Daartoe heeft God zijn heilige geest gegeven, dat er overal wijze, heilige en verstandige mensen gebo-

ren en in staat gesteld worden, die de natuur, evenals God hun schepper, hebben leren kennen en die steeds met hun geschriften en leringen een licht voor de wereld geweest zijn. Temidden van hen heeft God zijn kerk op aarde opgericht tot zijn eeuwige lof. Daartegen heeft de duivel gewoed en geraasd en menige edele twijg verdorven door de grimmigheid in de natuur, waarvan hij koning en God is.

- 20 Terwijl nu de natuur dikwijs een geleerd, verstandig mens toegerust heeft met edele gaven, heeft de duivel zich volijverig erop toegelegd die mens te verleiden met vleselijke lusten, met hoogmoed, met de zucht om rijk te zijn en macht te bezitten. Daarmee heeft de duivel in hem geheerst en de grimmige hoedanigheid heeft de goede overheerst en verdween uit 's mensen verstand, zijn kunst, zijn wijsheid. Ketterij en dwaling groeiden, die de waarheid bespotten en grote vergissingen op aarde aangericht hebben en de duivel is een goede aanvoerder geweest.
- 21 Want de boze hoedanigheid in de natuur heeft van aanvang af en nog steeds met de goede geworsteld en zich omhoog gewerkt en menige edele vrucht in het moederlichaam vernietigd, wat duidelijk te zien is, voor het eerst bij Kaïn en Abel, die uit één moederlichaam zijn voortgekomen. Kaïn was van de moederschoot af aan een die God verachtte en hoogmoedig was, Abel daarentegen een deemoedig, godvruchtig mens. Zo ziet men het ook bij de drie zonen van Noach, zo ook bij Abraham met Israël en Ismaël, in het bijzonder echter bij Israël met Ezau en Jacob, die in het lichaam van de moeder hebben gevochten en geworsteld. Daarom zegt God ook Jacob heb ik liefgehad en Ezau heb ik gehaat. Het is anders niets, dan dat beide eigenschappen in de natuur hevig met elkaar hebben geworsteld.
- 22 Want terzelfder tijd als God zich in de natuur bewoog, en zich aan de wereld wilde openbaren door de vrome Abraham, Izaäk en Jacob en hij zijn kerk op aarde wilde stichten tot zijn glorie en heerlijkheid, werkte in de natuur ook de boosheid en haar vorst Lucifer mee. Omdat in de mens het boze en het goede was, konden beide eigenschappen in hem regeren, daarom werden een boze en een goede mens tegelijk in een moeder geboren.
- 23 Ook zo is het bij de eerste wereld, evenals in de tweede tot aan het einde van onze tijd duidelijk te zien hoe het hemelse en het helse rijk in

de natuur steeds en overal met elkaar geworsteld en gezwoegd hebben, als een vrouw in baresnood.

Bij Adam en Eva is dat het zuiverst te zien, want er groeide in het paradijs een boom met beide hoedanigheden, boos en goed. Adam en Eva moesten beproefd worden, of ze in de goede hoedanigheid op de aard en wijze als de engelen konden bestaan. Want de schepper verbood Adam en Eva van de vrucht te eten. Maar de boze hoedanigheid in de natuur worstelde met de goede en bracht Adam en Eva ertoe, van beide te eten. Daarom kregen ze ook op weldra de dierlijke aard en vorm en aten van het boze en van het goede en zij moesten op dierlijke aard leven en zich vermenigvuldigen en menige edele twijg, die uit hen werd geboren, werd vernietigd.

Hierna ziet men, hoe God in de natuur heeft gewerkt, toen de heilige vaders in het begin geboren werden, zoals Abel, Seth, Enos, Henau, Mahalaleël, Jared, Henoch, Methusalem, Lamech en de heilige Noah, zij hebben aan de wereld de naam van de heer verkondigt en boete gepredikt, want de heilige geest heeft in hen gewerkt.

Daarentegen heeft de duivelse geest ook in de natuur gewerkt en spotters en verachters geboren doen worden, allereerst Kaïn en zijn nakomelingen en het is met de wereld zo gegaan als met een jonge boom, hij groeit, groent en bloeit wel, maar brengt weinig goede vruchten voort door zijn wilde natuur. Zo gaf ook de natuur in de eerste wereld weinig goede vruchten, al bloeide ze overdadig in de wereldlijke kunst en overvloed, want die kon de heilige geest, die ook ditmaal in de natuur net als nu gewerkt had, niet in zich opnemen.

Daarom sprak God, Het berouwt mij, dat ik de mensen gemaakt heb, en hij bewoog de natuur, zodat alle vlees dat op het droge leefde, stierf. Tot aan de wortel en de stam, die bleven staan en God heeft de wilde boom bemest en toebereid, opdat hij betere vruchten zou dragen. Maar toen de boom weer groende, bracht hij wederom goede en slechte vruchten voort bij de zonen van Noach, er kwamen spoedig weer spotters en verachters van God en er groeide nauwelijks een groene tak aan de boom, die heilige en goede vruchten voortbracht, de andere takken droegen wilde heidenen.

Toen God echter zag, dat de mens naar zijn mening gestorven was, be-

24

25

26

27

28

woog hij de natuur nog eens en toonde de mensen dat daarin het boze en het goede was, opdat zij het boze zouden ontvluchten en in het goede zouden leven en hij liet het vuur op de natuur vallen en ontstak Sodom en Gomorra, tot een afschrikwekkend voorbeeld voor de wereld.

29 Toen evenwel de menselijke blindheid hand over hand toenam en zij Gods geest niet wilden leren kennen, gaf hij hun wetten en leringen, waarin vastgelegd was, hoe zij zich gedragen moesten en hij bekrachtigde die met wonderen en tekenen, opdat de erkenning van de waarachtige God niet zou worden uitgewist.

30 Maar het licht wilde op deze wijze ook niet aan de dag treden, want de duisternis en de grimmigheid in de natuur verweerden zich en hun vorst regeert oppermachtig.

31 Toen echter de boom van de natuur op middelbare leeftijd kwam begon hij verscheidene sappige, zoete vruchten te dragen, als teken dat hij voortaan loffelijke vruchten zou dragen. Want toen werden de heilige profeten geboren uit de zoete tak van de boom, zij leerden en predikten over het licht, dat in de toekomst de grimmigheid in de natuur zou overwinnen.

32 Zo ging ook te midden van de heidenen een licht in de natuur op, zodat zij de natuur en haar werking erkenden, hoewel dit eerst een licht in de wilde natuur was en nog niet het heilige licht. Want de wilde natuur was nog niet overwonnen en licht en duisternis worstelden zo lang met elkaar, totdat de zon opging en deze boom met haar warmte dwong, heerlijke, zoete vruchten te dragen.

33 Dat is, tot de Lichtvorst kwam uit het hart van God en een mens in de natuur werd. En hij vocht in zijn menselijke lichaam, in de kracht van het goddelijk licht, in de wilde natuur.

34 Deze vorstelijke en koninklijke twijg groeide uit in de natuur en werd een boom en breidde zijn takken uit van de Oriënt tot in de Occident en omvatte de gehele natuur, worstelde en vocht met de grimmigheid die in de natuur was en met zijn vorst, totdat hij overwon en triomfeerde als een koning van de natuur en de koning van de grimmigheid in zijn eigen huis gevangen nam. *Psalm 68.*

35 Toen dit gebeurde, groeide uit de koninklijke boom die in de natuur

gegroeid was, veel duizenden kostelijke, frisse twijgjes, die hadden allen de geur en de smaak van de koninklijke boom. En hoewel regen, sneeuw, hagel en onweer op hen vielen, zodat menig twijgje van de boom gerukt en kapotgeslagen werd, groeiden er steeds weer nieuwe twijgjes. Want de grimmigheid in de natuur en haar vorst, hij ontketent een groot onweer, met hagel, donder, bliksem en regen waardoor vaak veel heerlijke takjes van de zoete en goede boom gerukt werden. Maar deze takjes smaakten zalig zoet en vreugdevol, zoals noch mensen- noch engelen tong het kunnen uitspreken, want ze bezaten grote kracht en deugd, ze dienden tot gezondheid van de wilde heidenen. De heiden, die van het twijgje van deze boom at, werd bevrijd van de wilde natuурdrift, waarin hij geboren was, en werd een zoete twijg aan de kostelijke boom en groende in de boom en droeg kostelijke vruchten, net als de koninklijke boom.

Daarom wendden vele heidenen zich naar de kostelijke boom, waar de kostelijke twijgen lagen, die de vorst van het duister met zijn stormwinden had afgerukt, en de heiden, die aan deze afgerukte takjes rook werd gezond en genezen van de wilde grimmigheid die hem door zijn moeder bij de geboorte was ingeschapen.

Toen evenwel de vorst van de duisternis zag, dat de heidenen om de twijgjes vochten en niet om de boom, en zag zijn grote schade en het verlies, liet hij af van de storm in de morgen en in de middag en plaatste een koopman onder de boom, die de takjes die van de kostelijke boom waren afgevallen, opraapte.

En wanneer dan de heidenen kwamen en vroegen naar de goede en krachtige twijgjes, bood de koopman aan om ze voor geld te verkopen, opdat hij woekerrente van de boom zou hebben. Want dit eiste de vorst van de duisternis van zijn koopman, omdat de boom in zijn land gegroeid was en zijn akker bedierf.

Toen nu de heidenen zagen, dat de vruchten van de kostelijke boom te koop waren, liepen zij in groten getale naar de koopman en kochten van de vruchten van de boom en ze kwamen ook van verre eilanden om ervan te kopen, ja van het einde van de wereld.

Toen nu de kramer zag, dat zijn waar zoveel waard was en ook zo welgevallig was, bedacht hij een list opdat hij voor zijn heer een grote som

36

37

38

39

40

geld zou kunnen inzamelen en hij stuurde kooplieden naar alle landen en hij liet zijn waren te koop aanbieden en prijsde ze hoog. Maar hij vervalste de waren en verkocht andere vruchten die niet aan de boom waren gegroeid, in plaats van de goede, opdat de schat van zijn heer maar groter zou worden.

- 41 De heidenen echter en alle volkeren, die op aarde woonden, waren allen uit de wilde boom geboren, die tegelijkertijd goed en kwaad was, daarom waren zij halfblind en zagen de goede boom niet, die toch zijn takken van de opgang tot de ondergang uitstrekte, anders hadden zij de valse vruchten niet gekocht.
- 42 Omdat zij echter de kostelijke boom niet kenden, die toch zijn takken over hen allen uitstrekte, liepen ze allemaal de kooplieden na en kochten vermengde, valse waren in plaats van goede en meenden dat die de gezondheid dienden. Omdat zij echter allen zozeer naar de goede boom trokken, die zich toch over hen allen uitstrekte, werden velen van hen gezond door het grote verlangen, dat zij naar de boom hadden. Want de geur van de boom, die hen omhulde maakte hen gezond en genas hen van hun grimmigheid en wilde geboorte en niet de valse waar van de kramer. Dat duurde een lange tijd.
- 43 *Toen nu de vorst in de duisternis, die de bron is van grimmigheid, boosheid en verderf, zag dat de mensen door de geur van de kostelijke boom gezond werden van zijn gif en wilde aard, werd hij toornig en plantte tegen middernacht een wilde boom die groeide uit de grimmigheid van de natuur en liet uitroepen, dit is de boom van het leven, wie daarvan eet wordt gezond en zal eeuwig leven. Want de plek waar de wilde boom groeide, was een wilde plaats en de volkeren daar hadden het ware goddelijke licht van het begin af tot aan die tijd en ook nu nog niet gevonden. De boom groeide op de berg van Hagar, in het huis van Ismaël, de spotter.*
- 44 Daar echter van de boom gezegd werd, dat hij de levensboom was, liepen de wilde volkeren naar de boom. Zij waren niet uit God geboren, maar uit de wilde natuur en zij hielden van de wilde boom en aten van zijn vruchten. En de boom groeide en werd groot van het sap van de grimmigheid in de natuur en breidde zijn takken uit van middernacht tot de morgen en avond. De boom evenwel had zijn oorsprong en wor-

tel in de wilde natuur, die boos en goed was, en zoals de boom was,
waren ook zijn vruchten.

Omdat echter alle mensen van deze plaats uit de wilde natuur gegroeid
waren, groeide de boom boven hen uit en werd zo groot, dat hij met
zijn takken reikte tot in het dierbare land onder de heilige boom. 45

Dit was evenwel de oorzaak dat de wilde boom zo groot werd, de vol-
keren onder de goede boom liepen allen de kooplieden na, die de valse
waren verkochten en zij aten van de valse vrucht, die ook en boos en
goed was, en meenden, dat ze daardoor gezond werden, en zij lieten
de heilige, goede en krachtige boom maar steeds staan. Ondertussen
werden zij steeds blinder, matter en zwakker, en konden de wilde boom
tegen middernacht niet verhinderen te groeien. Ze zagen wel dat het
een wilde boze boom was, maar ze waren veel te mat en zwak en kon-
den zijn groei niet verhinderen. Als zij echter niet de kooplieden met
de valse vrucht waren nagelopen en hiervan niet hadden gegeten, maar
van de kostelijke vruchten hadden gegeten, dan zouden zij krachtig zijn
geworden en de wilde boom weerstand hebben kunnen bieden. 46

Maar omdat zij zich zoveel aan de wilde natuur in de mens overgaven,
in de wellust van hun hart vol huichelarij, heerste ook de wilde natuur
over hen en de wilde boom groeide hoog en over hen heen en verdierf
hen met zijn wilde kracht. 47

Want de vorst van de grimmigheid in de natuur gaf aan de boom zijn
kracht om de mensen te vernietigen, die van de wilde vruchten van de kra-
mer aten. En daar ze de levensboom verlieten en hun eigen slimheid zoch-
ten, zoals moeder Eva in het paradijs, heerst hun eigen aangeboren hoeda-
nigheid en raakten zij in zulk een krachtige dwaling, zoals Paulus zegt. 48

En de vorst van de duisternis deed oorlog en stormwinden ontstaan die
tegen middernacht uitgingen van de boom (over de volkeren die niet uit
de kwade boom geboren waren en zij vielen in hun matheid en zwak-
heid door het onweer, dat van de wilde boom uitging. 49

En de koopman onder de goede boom huichelde met de volkeren te-
gen de middag en avond en tegen middernacht en prees zijn waren
hoog en bedroog de eenvoudigen met list en de verstandigen maakte hij
tot zijn kooplieden en kramers, zodat ook zij hun gewin erbij hadden. 50

- 51 Tot hij het zover bracht, dat niemand de heilige boom meer goed zag en kende, en hij het land in eigendom kreeg. Toen liet hij uitroepen, Ik ben de stam van de goede boom en sta op de wortels van de goede boom en ik ben geënt op de boom van het leven. Koop mijn waar die ik u verkoop, zo zult u genezen worden van uw wilde geboorte en eeuwig leven. Ik ben uit de wortels van de goede boom gegroeid en ik heb de vrucht van de heilige boom in mijn macht en ik zit op de stoel van de goddelijke kracht en ik heb macht in hemel en op aarde, komt tot mij, koopt voor geld van de vruchten van het leven.' 2. *Epist. Tessalo 2. Cap*
- 52 Toen liepen alle volkeren toe, kochten en aten, tot ze wegkwijnden. Alle koningen van de middag, avond en middernacht aten van de vrucht van de kramer en leefden in grote onmacht, want de wilde boom groeide hoe langer hoe meer en vernietigde hen gedurende een lange tijd. En er was een grote ellende op aarde, zoals er sinds de wereld was geschapen niet was geweest, maar de mensen meenden dat het een goede tijd was, zozeer had de koopman onder de boom hen verblind.
- 53 *In de avond echter bedroefde de ellende en de blindheid van de mensen de barmhartigheid Gods* en bewoog hij weer de goede boom, de goede, heerlijke en goddelijke boom, die de vrucht des levens droeg. Toen groeide er een twijg dicht bij de wortel en deze werd groen en aan dit twijgje werd gegeven het sap en de geest van de boom, en sprak met menselijke tong en toonde iedereen de kostelijke boom en zijn stem weerklonk tot in verre landen.
- 54 Toen liepen de bewoners uit om te zien en te horen, wat dat was. Daar werd hun getoond de kostelijke en deugdzame levensboom, waarvan de mensen in de aanvang gegeten hadden en zij werden verlost van hun wilde geboorte.
- 55 En zij verheugden zich zeer en aten van de levensboom met grote vreugde en werden verkwikt. En ontvingen nieuwe kracht en zongen een nieuw lied en werden verlost van de wilde geboorte en haatten de koopman en zijn kramers met hun valse waar.
- 56 Allen die hongerden en dorsten kwamen naar de levensboom, ook zij die in de stof terneer zaten en zij aten van de heilige boom en werden genezen van hun onreine geboorte en verlost van de grimmigheid van de

natuur waarin zij leefden en zij werden geënt op de boom van het leven.

57

Alleen de kramers van de koopman en hun huichelaars en zij die woe-kerwinst hadden gemaakt met hun valse waren en hun schatten hadden verzameld, kwamen niet, want zij waren in de woeker van de hoererij van de koopman verdronken en de dood gestorven, en zij leefden in de wilde natuur, en de angst en schande, die blootgelegd werden hield hen terug omdat zij met de koopman zo lang hadden gehoereerd en de zielen van de mensen verleid, terwijl ze zich toch erop beroemden in de levensboom ingeplant te zijn en in goddelijke, heilige kracht te leven, maar ze verkochten de vruchten van de boom van het leven.

58

Omdat nu hun schande, bedrog, gierigheid en sluweheid openbaar werd, verstomden zij en bleven zij achter en schaamden zich in plaats van boete te doen voor hun gruweldaden en afgoderij en om met de hongerigen en dorstigen naar de bronwel van het eeuwige leven te gaan. Daarom kwijnen zij ook weg in hun dorst en hun pijn stijgt van eeuwigheid tot eeuwigheid en hun geweten knaagt.

59

Toen nu de koopman met de valse waren zag, dat zijn bedrog bekend was geworden werd hij zeer toornig en bevreesd, en richtte zich tegen het heilige volk, dat zijn waren niet meer kopen wilde en doodde er velen van het heilige volk en lasterde tegen de groene twijg, die aan de levensboom was gegroeid, Maar de grootvorst Michaël, die voor God staat, kwam en streed voor het heilige volk en overwon.

60

Toen echter de vorst van de duisternis zag dat zijn koopman was gevallen en dat zijn bedrog bekend was geworden, joeg hij stormweer vanuit middernacht het noorden uit de wilde boom tegen het heilige volk en de koopman van het midden woedde ook tegen hen, toen nam het heilige volk zeer toe en hoog in het bloed zuiverde het bloed zoals het in de aanvang met de heilige en kostelijke boom ook was. Deze overwon de grimmigheid van de natuur en haar vorst. Zo was het ook in die tijd.

61

Toen nu was de edele en heilige boom aan alle volken geopenbaard, zodat zij zagen, hoe hij hen allen overdekte en zijn schoonheid over alle volkeren uitstrekte, en allen die wilden, mochten ervan eten. Toen werd het volk oververzadigd van de vrucht, die aan de boom groeide en

begeerde het van de wortel van de boom te eten. De wijzen en verstandigen zochten de wortel en twistten erom en de strijd om de wortel van de boom werd groot, zodat zij vergaten van de vrucht van de zoete boom te eten.

- 62 Maar het was hun niet om de wortel en niet om de boom te doen, de vorst der duisternis had iets anders in de zin. Omdat hij zag, dat zij niet meer van de goede boom eten wilden, maar twistten om de wortel, zag hij ook wel dat zij zeer mat en zwak werden en dat de wilde natuur weer in hen heerste. Daarom wekte hij in hen hoogmoed, zodat ieder voor zich meende, dat hij de wortel te pakken had en men naar hem op zou moeten zien en luisteren en hem eren. Temidden daarvan bouwden zij zich paleishuizen en dienden in het geheim de afgod Mammon, daardoor werden de lekenstand geërgerd, en zij leefden naar de lusten van het vlees, in begeerte naar de wilde natuur en dienden de buik in overvloed, zij verloren zich in de vrucht van de boom die over hen allen uitstrekte, opdat ze, al waren ze nu in het verderf geraakt, weer gezond mochten worden. En terzelfder tijd dienden zij de vorst der duisternis naar de wilde natuurdrift en de kostelijke boom moest daar staan en hen slechts tot spiegel zijn. Velen van hen leefden als de wilde dieren en leidden een boos leven in hoogmoed, pracht en overvloed en de rijke gebruikte de arbeid en het zweet van de arme en verdrukkte hem nog daarbij. Alle boze daden werden met geschenken goed gemaakt.
- 63 De goeden botsten op de boze hoedanigheid in de natuur. Ieder jaagde naar veel geld en goed, was hoogmoedig, braste en pronkte. De ellendige zag geen uitredding, schelden, vloeken en zweren werd niet tot laster gerekend, zij wentelden zich in de grimmige hoedanigheid als een zwijn in het kot. Zo deden de herders met de schapen. Zij hielden niets meer over dan de naam van de edele boom, zijn vrucht, zijn kracht en leven moest de dekmantel voor hun zonden zijn.
- 64 Zo leefde de wereld in die tijd, uitgezonderd een kleine groep, die werd geboren temidden van de doornen, in grote tegenspoed en verachting leefden zij, tussen alle volkeren der aarde, van de Oriënt tot in de Occident. Daar was geen onderscheid, zij leefden allemaal in de

drang van de wilde natuur behalve dat kleine groepje, dat uit alle volkeren gered was. Zoals het was vóór de zondvloed en voor het ontstaan van de edele boom, zo was het in die tijd.

65

Dat echter de mensen ten slotte zeer naar de wortel van de boom verlangden, is een geheimenis, een mysterie, en dat is voor de wijzen en verstandigen tot die tijd verborgen gebleven, en zal ook niet algemeen zichtbaar worden, maar altijd in de diepte, in grote eenvoud blijven, evenals de edele boom met zijn kern altijd voor de wereldwijzen verborgen is gebleven. Al meenden ze op de wortel en de top van de boom te staan, is het toch niet meer dan een lichte damp voor hun ogen geweest.

66

De edele boom evenwel heeft van af het begin tot op heden volijverig in de natuur gewerkt, opdat hij aan alle volkeren, tongen en talen openbaar zou worden. Daartegen heeft de duivel in de wilde natuur geraasd en getierd en zich verweerd als een grimmige leeuw. Maar de edele boom bracht hoe langer hoe zoeter vruchten voort en openbaarde zich al meer en meer tegen het woeden en tieren van de duivel. Tot aan het einde. Toen werd het licht.

67

Want er ontsproot een groen twijgje aan de wortel van de edele boom en dit kreeg het sap en het leven van de wortel en de geest van de boom werd hem gegeven, die de boom in zijn kracht en heerlijkheid verklaarde waarom de natuur daarin was gegroeid.

68

Toen dit gebeurde gingen in de natuur beide deuren open, de erkenning van de beide hoedanigheden, het boze en het goede, en aan alle mensen werd het hemelse Jeruzalem alsook het hellerijk openbaar. En het licht en de stem klonken tot in de vier windstreken en de oneerlijke koopman van de middag werd geheel openbaar en de zijnen haatten hem en roeiden hem op de aarde uit.

69

Toen dit gebeurde, verdorde ook de wilde boom tegen middernacht en het gehele volk zag de heilige boom, ook op de verre eilanden, met verwondering. En de vorst in de duisternis werd bekend en zijn geheimenis werd ontsluierd en zijn schande en bespotting en verderf zagen de mensen op aarde, want het was licht geworden. Maar het duurde slechts een korte tijd, daarna verlieten de mensen het licht weer en leefden naar de lusten van het vlees tot hun verderf, want zoals de poort van het licht

was opengegaan, zo ook de poort van de duisternis en van die beide gingen allerlei krachten en kunsten uit van wat daarbinnen was.

- 70 Zoals de mensen van de aanvang af geleefd hadden in het gewas van de wilde natuur en slechts naar het aardse hadden gestreefd, wilde het ten slotte ook niet beter, maar alleen maar erger worden.
- 71 In het midden van deze tijd werden van de avond tegen de morgen (van west naar oost) en middernacht tot de ochtend veel hevige stormen ontketend. Van middernacht overspoelde een grote waterstroom de heilige boom en bedierf veel twijgen aan de heilige boom en midden in de stroom werd het licht en de wilde boom verdorde tegen middernacht.
- 72 En de vorst in de duisternis werd ontstemd door de grote beweeglijkheid in de natuur, want de heilige boom golfde mee in de natuur. Aldus wilde deze zich verheffen en in de verheerlijking van de heilige, goddelijke majestetit ontbranden en de grimmigheid van zich werpen die hem zo lange tijd had tegengestaan en die zo met hem geworsteld had.
- 73 Net zo verhief de boom van de duisternis zich vol grimmigheid en verderf en zou weldra ontbranden en de vorst van de duisternis ging met zijn legioenen uit om de edele vrucht van de goede boom te verderven.
- 74 En in de natuur was het verschrikkelijk in de grimmige hoedanigheid, in de eigenschap, waarin de vorst van de duisternis woont. Om het menselijk te zeggen, alsof men een zwaar onweer ziet opkomen, dat zich gruwelijk en verschrikkelijk ontvouwt, met veel lichtflitsen en veel stormwinden, zodat men geschokt is.
- 75 Daarentegen was het in de goede hoedanigheid, waarin de heilige boom van het leven stond, zeer lieflijk, vreedzaam en vreugdevol, zoals het hemelse Vreugdenrijk. Deze beide botsten heftig tegen elkaar, zo hard dat de beide hoedanigheden in de gehele natuur werden ontstoken, op hetzelfde moment.
- 76 En de levensboom werd ontstoken naar zijn eigen aard met het vuur van de heilige geest en hij brandde in het vuur van het hemelse Vreugdenrijk in onnaspeurlijke klarheid en helderheid. In dit vuur drukten zich alle stemmen uit die eeuwig in de goede hoedanigheid waren ge-

weest en het licht van de heilige triniteit lichtte in de levensboom en vervulde de gehele hoedanigheid waarin hij stond.

77

En de boom van de grimmige hoedanigheid, die het andere deel van de natuur is, werd ook aangestoken en hij brandde in het vuur van de toorn Gods met helse gloed en de grimmige bron steeg op in de eeuwigheid en de vorst der duisternis met zijn legioenen bleef in de grimmige hoedanigheid als in zijn eigen rijk. In dit vuur vergingen de aarde, de sterren en de elementen, want alles brandde tegelijk, elk in zijn eigen hoedanigheid, en alles werd ontbonden.

78

Want de oude bewoog zich, en alle krachten en alle schepselen en alles wat er bestond en de krachten van de hemel, van de sterren en de elementen werden weer soepel en zij werden in de gestalte geformeerd, zoals ze voor de aanvang van de schepping waren. Alleen de beide eigenschappen, goed en kwaad, die in de natuur verweven waren geweest, werden van elkaar gescheiden en het boze werd aan de vorst van de boosheid en grimmigheid tot een eeuwige behuizing gegeven en dit heet de hel of verwerping, die de goede hoedanigheid tot in eeuwigheid niet meer kan grijpen of beroeren, een vergeten van al het goede en dat in zijn eeuwigheid.

79

In de andere hoedanigheid stond de boom van het eeuwige leven en hij vindt zijn oorsprong in de heilige triniteit, en de heilige geest staat daarin lichtend. En voortaan gingen alle mensen die uit de lendenen van Adam, de eerste mens, geboren waren, ieder in zijn eigen kracht en in de hoedanigheid waarin hij op aarde gegroeid was. Die op aarde van de goede boom gegeten hadden, die Jezus Christus heet, in hen groeide de barmhartigheid Gods tot eeuwige vreugde, zij hadden de kracht van de goede hoedanigheid in zich en werden opgenomen in de goede en heilige hoedanigheid en zongen het lied van hun bruidegom, eenieder met zijn eigen stem, al naar zijn heiligeheid.

80

Zij die echter in het licht van de natuur en van de geest geboren waren en op aarde de boom van het leven nooit echt gekend hadden, maar wel in zijn kracht waren gegroeid die alle mensen op aarde overschaduwde, zoals daar zijn veel heidenen en veel volkeren en onmondigen, zij werden ook opgenomen in dezelfde kracht, waarin zij gegroeid waren en

waarmee hun geest bekleed was. Ieder zong het lied van de kracht van de edele boom van het eeuwige leven, want een ieder werd naar zijn kracht verheerlijkt.

- 81 En de heilige natuur baarde vreugdevolle hemelse vruchten. Zoals zij op aarde in beide hoedanigheden aardse had gebaard die boos en goed waren, baarde zij nu hemelse vreugdevolle. En de mensen die nu gelijk engelen waren, aten, ieder van de vrucht van zijn eigen hoedanigheid en zongen het lied van God en het lied van de boom van het eeuwige leven. En dat was in de vader als een heilig spel. Een triomferende vreugde, want daartoe waren alle dingen in de aanvang uit de vader gemaakt, en blijven nu in zijn eeuwigheid.
- 82 Zij echter die op aarde gegroeid waren in de kracht van de boom van de toorn, dat is, de grimmige hoedanigheid hadden overwonnen en in hun zonden waren verdord, zij werden opgenomen in het rijk van de duisternis en hun koning heet Lucifer. Een verstotene uit het Licht. En de helse hoedanigheid bracht ook vruchten voort, zoals ze dat ook op aarde had gedaan. Alleen was het goede ervan gescheiden, daarom bracht zij nu vruchten voort in haar eigen hoedanigheid. En de mensen, die thans ook aan de geesten gelijk waren, aten, ieder naar zijn hoedanigheid, van de vrucht. Zo ook de duivel. Want zoals er onderscheid is tussen de mensen op aarde in hun hoedanigheden en zij niet allen van één hoedanigheid zijn, zo is het ook met de verstoten geesten, en zo ook in de hemelse pracht, in engelen en mensen en dat blijft in zijn eeuwigheid. Amen.
- 83 *Waarde lezer, dit is een kort bericht van de twee eigenschappen in de natuur, van de aanvang af tot aan het einde. Hoe daaruit twee rijken zijn ontstaan, een hemels en een hel en hoe zij in deze tijd tegen elkaar strijden en hoe het in de toekomst met hen zal vergaan.*
- 84 *Nu heb ik echter dit boek de naam gegeven, De moeder of wortel van de filosofie, astrologie en theologie. Zodat u weet, waarover dit boek handelt.*
- Door de filosofie* wordt gesproken over de goddelijke kracht, wat God is en hoe de natuur, sterren en elementen in het wezen Gods bestaan en waarvanuit elk ding zijn oorsprong heeft, hoe de hemel en de aarde

zijn geschapen, ook engelen, mensen en duivels, daarbij hemel en hel, al het geschapene, ook de beide eigenschappen in de natuur, uit de ware grond, in de kennis van de geest, in de stuw en het drijven van God.

85

Door de astrologie worden de krachten van de natuur, van de sterren en elementen behandeld en hoe uit hen alle schepselen zijn voortgekomen. Hoe deze alles voortstuwen, regeren en in alles doorwerken en hoe het boze en het goede door hen in mensen en dieren werkt, en waardoor het komt dat het boze en het goede in deze wereld heersen. Ook hoe het helse en het hemelse rijk daarin bestaan.

86

Niet is het mijn voornemen, de loop, de plaats of de naam van alle sterren te beschrijven of hoe zij jaarlijks hun conjunctie of oppositie of vierkant kwadraat hebben, hoeveel zij per jaar en per uur werken.

87

Dit is na vele jaren bekend geworden bij wijze, verstandige mensen door vlijtig aanschouwen en opmerken, door diep denken en rekenen. Dit heb ik ook niet geleerd en bestudeerd en ik laat het de geleerden behandelen, mijn voornemen evenwel is naar de geest en betekenis te schrijven en niet naar de aanschouwing.

88

Door de theologie wordt het rijk van Christus behandeld, hoe het is ontstaan en hoe het tegenover het hellerijk is gesteld. Ook hoe het in de natuur met het hellerijk strijdt en worstelt. En hoe de mensen door het geloof en door de geest het helse rijk kunnen overwinnen en triomferen in goddelijke kracht en de eeuwige zaligheid kunnen verkrijgen en de zege na de strijd kunnen wegdragen. Ook hoe de mens zichzelf, door de werking van de helse hoedanigheid in het verderf stort en ten slotte, hoe het met beide eindigen zal.

89

De bovenste titel. Morgenrood in opgang is een geheimenis, een mysterie, de wijzen en verstandigen in deze wereld verborgen, zoals zij zelf binnen korte tijd zullen moeten ervaren. Degenen echter, die dit boek in eenvoud lezen, met verlangen naar de heilige geest, die hun hoop alleen in God stellen, voor hen zal het geen geheimenis zijn, maar een geopenbaarde kennis.

90

Ik wil deze titel niet verklaren, maar aan de onpartijdige lezer, die in deze wereld in de goede hoedanigheid worstelt, ter beoordeling overlaten.

91

Wanneer nu meester Eigenwijs, die zich in de grimmige hoedanigheid

uitdrukt, dit boek in handen krijgt, zal hij er tegenstand aan bieden, zoals het hemelse en het helse rijk tegenover elkaar golven en zijn. Al-lereerst zal hij zeggen, dat ik veel te hoog in de godheid ben gestegen, en dat mij zoiets niet betaamt. Dan zal hij zeggen, als ik mij beroem op de heilige geest, moet ik er ook naar leven en dat met wonderwerken bewijzen. Ten derde zal hij zeggen, dat ik zo handel uit begeerte naar roem. Ten vierde zal hij zeggen, dat ik er niet geleerd genoeg voor ben. Ten vijfde zal de grote eenvoud van de schrijver hen ergeren, zoals het in de wereld gebruikelijk is slechts naar het hoge op te zien en zich te ergeren aan het eenvoudige.

- 92 Aan de partijdige eigenwijzen wil ik de aartsvaders uit de oude wereld voor ogen stellen, zij waren ook slechts geringe en verachte mensen, tegen wie de wereld en de duivel woedden en raasden, als in de tijd van Henoch, toen de heilige vaders de naam van de heer met macht hebben gepredikt, ook zij zijn niet in het lichaam ten hemel gevaren en hebben ook niet alles met hun ogen gezien, alleen heeft de heilige geest zich aan hun geest geopenbaard. Later ziet men in de andere wereld ook bij de heilige aartsvaders, patriarchen en profeten, zij waren allemaal slechts eenvoudige lieden, soms slechts veehoeders. Ook toen de messias Christus, de held in de strijd tegen de natuur een mens werd, ongeacht dat hij een vorst en koning van de mensen was, was hij toch in deze wereld in grote eenvoud. Hij was slechts huisgenoot van deze wereld. Zoals ook zijn apostelen allemaal maar arme, verachte vissers en kleine luiden waren. Ja, Christus zelf dankte zijn hemelse vader, dat hij het voor de wijzen en verstandigen van deze wereld verborgen heeft gehouden en het de onmondigen heeft geopenbaard. *Mattheus 11*.
- 94 Daaruit ziet men, hoe ook zij arme zondaars zijn geweest en beide drijfkrachten, boos en goed in hen hebben gehad. Dat zij echter ook tegen de zonde van de wereld en tegen hun eigen zonde de strijd hebben gevoerd, dat hebben zij gedaan door de drang van de heiligen geest, en niet uit zucht naar roem. Ook hebben zij uit eigen kracht en vermogen niets gedaan, en zij hebben uit zichzelf niets over de geheimenis Gods geweten, het is alles uit Gods stuw gebeurd.
- 95 Zo kan ik van mijzelf ook niets anders zeggen, roemen of schrijven

dan dit, dat ik een eenvoudig man ben. Daarbij een arme zondaar en dat ik elke dag moet bidden, heer, vergeef ons onze schuld. En ik moet met de apostel zeggen, O, heer, U heeft ons door uw bloed verlost. Ook ik ben niet ten hemel gevaren en heb alle werken en alle schepseLEN Gods niet gezien, maar de hemel zelf is in mijn geest geopenbaard, opdat ik in de geest de werken en het geschapene van God zal kennen, de wil daartoe is ook niet mijn natuurlijke wil, maar het is de drijfkracht van de geest, ik heb ook menige duivelse stoot hierdoor moeten ondergaan.

96

De geest van de mens is echter niet alleen uit sterren en elementen voortgekomen, maar er is ook een vonk van het goddelijk Licht en de goddelijke kracht in verborgen. Het is geen leeg woord dat in Genesis staat, God schiep de mens naar zijn beeld, ja, naar het beeld van God schiep hij hem. Dat betekent namelijk dat hij uit het wezen van de godheid is gemaakt. Het lichaam is uit de elementen, daarom moet het ook overeenkomstige spijzen hebben. De ziel heeft haar oorsprong niet alleen in het lichaam en hoewel zij in het lichaam ontstaat en haar eerste begin het lichaam is, zo heeft zij toch haar bron ook van buiten in zich door de lucht, ook de heilige geest heerst in haar naar zijn aard en wijze, zoals hij alles vervult en zoals in God alles is en God zelf alles is. Omdat de heilige geest in de ziel is ingeschapen, als eigendom van de ziel, daarom doorvorst zij de godheid en ook de natuur, want zij heeft uit het wezen van de godheid haar bron en oorsprong. Doordat zij aangestoken is door de heilige geest, ziet zij wat God, haar vader, maakt, zoals een zoon van het huis wel ziet wat zijn vader doet. Zij is een lid of een kind in het huis van de hemelse vader.

97

Zoals het oog van de mens ziet tot in het gesternte, waarin het zijn aanvankelijke oorsprong heeft, zo ziet ook de ziel tot in het goddelijke wezen, in wie zij leeft.

98

Omdat echter de ziel ook haar bron in de natuur heeft, en in de natuur zowel boos als goed is, en de mens zich ook door de zonde in de grimmigheid van de natuur heeft geworpen, zodat de ziel dagelijks en ieder uur met zonden wordt beklekt, is haar inzicht slechts stukwerk, want de grimmigheid in de natuur heerst nu ook in de ziel.

99

100

- 101 De heilige geest gaat echter niet in de grimmigheid, maar heerst in de bron van de ziel, die in het licht Gods is, en strijdt tegen de grimmigheid in de ziel.
- 102 Daarom kan de ziel in dit leven niet tot volkomen inzicht komen, totdat aan het einde licht van het duister scheidt en de grimmigheid tegelijk met het lichaam verteerd in de aarde, dan ziet de ziel helder en volkomen in God, haar vader.
- 103 De kennis Gods wordt echter in de heilige geest gezaaid en is eerst klein als een mosterdzaadje zoals Christus het vergelijkt. Daarna groeit het uit tot een boom en breidt haar takken uit in God haar schepper. Zoals een druppel water in een grote zee niet erg kan golven, maar als er een grote stroom ontstaat, die kan wat meer doen.
- 104 Dat wat gebeurd is, het tegenwoordige en toekomende, zowel de breedte, diepte en de hoogte, de nabijheid en het verre, zijn in God als één ding, één begrijpen. De heilige ziel van de mens ziet dat ook, maar in deze wereld slechts ten dele, en het ontgaat haar vaak ook zodat ze niets ziet, want de duivel stoot heftig op haar in, de grimmige bron die in de ziel is en hij bedekt vaak het edele mosterdzaadje, daarom moet de mens steeds in strijd zijn.
- 105 Op deze wijze, met zulk een kennis van de geest wil ik in dit boek over God, onze vader schrijven, in wie alles is en die zelf alles is, op deze wijze wil ik behandelen hoe tweevoudig en creatuurlijk alles is ontstaan en hoe alles leeft en beweegt in heel de boom van het leven.
- 106 Zo zult u de ware grond van de godheid zien. En hoe hij één wezen is geweest voor de tijden van de wereld, ook hoe de heilige engelen zijn geschapen en waaruit, ook van de verschrikkelijke val van Lucifer met zijn legioenen, ook waaruit hemel, aarde, sterren en elementen zijn ontstaan, zowel als de metalen in de aarde, de stenen en alle schepselen, hoe de geboorte van het leven is en de lijfelijkheid van alle dingen, ook wat de ware hemel is, waarin God en zijn heiligen wonen, en wat de toorn Gods en het helse vuur is en hoe alles is aangestoken. In summa, wat of wie is het wezen van alle wezens.
- 107 De eerste zeven hoofdstukken behandelen heel eenvoudig en begrijpelijk het wezen van God en de engelen door middel van gelijkenissen,

opdat de lezer van de ene trede naar de andere, uiteindelijk tot de diepe zin en de juiste grond zal komen. In het achtste hoofdstuk begint de diepte van het goddelijk wezen, steeds wijder en dieper. Menig aanzicht wordt herhaald en steeds dieper beschreven, ter wille van de duidelijkheid, voor de lezer en voor mijn eigen taaie begrip.

Wat u echter in dit boek niet duidelijk uitgelegd vindt, dat zult u later in het andere en derde helder en duidelijk vinden, want vanwege onze verderfelijkheid is ons begrijpen slechts stukwerk en niet ineens volkomen, hoewel dit boek een wonder van de wereld is, hetgeen de heilige ziel wel zal begrijpen. 108

Hiermee beveel ik de lezer in de tedere – en heilige liefde Gods aan. 109

I

OVER HET ONDERZOEK NAAR HET GODDELIJKE WEZEN IN DE NATUUR. OVER DE BEIDE HOEDANIGHEDEN.

- 1 *H*oewel vlees en bloed het goddelijke wezen niet kunnen begrijpen, de geest kan dat wanneer hij door God verlicht en ontstoken is.
- 2 Wil men echter over God spreken, wat God is, moet men ijverig de krachten in de natuur onderzoeken, daarbij de gehele schepping, hemel en aarde, sterren, elementen en schepselen die daaruit zijn voortgekomen, als ook de heilige engelen, de duivel en de mensen, ook de hemel en de hel.
- 3 In zulk een beschouwing ontdekt men twee hoedanigheden, een goede en een kwade, die in deze wereld in alle krachten, in sterren en elementen, alsook in alle creaturen als een ding in elkaar opgaan, en er bestaat ook geen creatuur in het vlees in de natuur dat deze beide kwaliteiten niet in zich heeft.
- 4 Hierbij moet men nu in acht nemen, wat het woord hoedanigheid betekent of is. Hoedanigheid is de beweeglijkheid, het stuwen of drijven van een ding, zoals er is de hitte, die brandt, verteert en alles aangrijpt wat binnen haar bereik komt, en wat niet van haar eigen eigenschap is. Daartegenover staat, dat zij alles verlicht en verwarmt wat koud, nat en donker is en dat wat zacht is, hard maakt. Ze heeft echter nog twee verschijningsvormen in zich, namelijk het licht en de grimmigheid, waarover we kunnen opmerken, dat namelijk het licht of het hart van de hitte op zichzelf een lieflijke en vreugdevolle aanblik heeft, een levenskracht, een verlichting van een ding dat verre is, en het is een deel of de bron van het hemelse Vreugdenrijk. Want het maakt in deze wereld alles levendig en beweeglijk, alle vlees, zowel als bomen, loof en

gras groeien in deze wereld door de kracht van het licht en ontvangen hun leven hierdoor, als in het goede.

5

Maar daar staat tegenover, dat het licht óók de grimmigheid in zich heeft, want het brandt, verteert en ontbindt, deze grimmigheid golft, werkt en verheft zich in het licht en maakt het licht beweeglijk, worstelt en strijdt met elkaar, in zijn tweevoudige bron die in het licht is als één ding. Het is ook één ding, maar het heeft een tweevoudige bron.

6

Het licht bestaat in God zonder hitte, maar in de natuur komt het niet voor, want in de natuur zijn alle eigenschappen in elkaar, als één eigenschap, naar zijn aard en wijze, evenals God alles is en door hem alles ontstaat en van hem alles uitgaat. God is het hart of de bron van de natuur, uit hem komt alles voort.

7

Nu heerst de hitte in alle krachten in de natuur en verwarmt alles en is een bron in alles, wanneer dat niet zo was, dan zou het water veel te koud zijn en de aarde zou verstarren, en er zou geen lucht zijn.

8

De hitte heerst in alles, in de bomen, in kruid en gras en maakt het water beweeglijk, opdat door het opbruisende water op aarde kruid en gras zal groeien. Ze wordt een eigenschap genoemd, omdat zij in alles heerst en alles verheft.

9

Het licht echter in de hitte, geeft aan alle hoedanigheden de kracht waardoor het lieflijk en vreugdevol wordt. De hitte zonder licht is voor de andere hoedanigheden van geen nut, maar eerder een bederf van het goede, een boze bron, want alles gaat teniet in de razernij van de hitte. Maar het element licht in de hitte is een levende bron, waarin de heilige geest opgaat, maar in de grimmigheid van de hitte niet. De hitte maakt het licht beweeglijk, zodat het werkt en stuwt, hetgeen men waarneemt in de winter, dan is het zonlicht ook op de aarde, maar de warmtestralen van de zon kunnen de aardbodem niet bereiken, daarom groeit er geen vrucht.

Over de hoedanigheid van de koude

De koude is ook een hoedanigheid, evenals de hitte. Zij drukt zich uit in alle schepselen die uit de natuur voortgekomen zijn en in alles wat zich daarin beweegt, in mensen, dieren, vogels, vissen, wormen, loof en

10

gras en zij is tegengesteld aan de hitte, drukt zich erin uit alsof het een ding was, zij weert de grimmigheid van de hitte en tempert de hitte.

11 Ze heeft echter ook twee verschijningsvormen in zich, waarover op te merken is, dat zij de hitte namelijk verzacht en alles zeer lieflijk maakt, want ze is een opwellende levenseigenschap in alle schepselen, want er is geen schepsel dat buiten de koude kan bestaan, omdat zij een stuwend bewegelijkheid in alle dingen is.

12 De andere verschijningsvorm is de grimmigheid [het verderf], want waar dit macht verkrijgt, drukt het alles neer en vernietigt alles, evenals de hitte, er kan in haar geen leven bestaan, wanneer de hitte haar niet weert. De grimmigheid van de koude is een teniet doen van al het leven en een huis des doods, zoals de grimmigheid van de hitte dat ook is.

Over de hoedanigheid van de lucht en van het water.

13 De lucht heeft haar oorsprong in de hitte en in koude, want de hitte en koude stuwen geweldig voort en vervullen alles, daardoor ontstaat een levende en werkende beweging. Wanneer evenwel de hitte en de koude zich matigen, wordt de hoedanigheid van beide ijlig, en de bittere hoedanigheid trekt het druppelsgewijs samen, de lucht echter heeft haar oorsprong en grootste bewegelijkheid in de hitte en het water in de koude.

14 Nu strijden de beide eigenschappen steeds met elkaar, de hitte laat het water vervluchten en de koude dwingt de lucht. Nu is echter de lucht een oorzaak en geest van alle leven en alle beweging in deze wereld, zowel in het vlees als in alles, wat op aarde groeit. Zo heeft alles zijn leven uit de lucht, en niets kan daarbuiten bestaan dat in deze wereld is en beweegt.

15 Het water is ook de bron van de levende en werkende dingen in deze wereld, uit het water is het lichamelijke van alle dingen, uit de lucht de geest, of het nu het vlees [lichaam] betreft of gewassen op de aarde, en deze beide komen uit de hitte en koude en beide werken als één eenheid.

16 Nu zijn echter in deze beide hoedanigheden ook twee verschijningsvormen op te merken, namelijk de leven[brengen]de en de dodende werking. De lucht is een levende eigenschap, als zij zacht in een ding

aanwezig is en de heilige geest heerst in de zachtmoedigheid van de lucht en alle schepselen verheugen zich daarin. Zij heeft echter ook de grimmigheid in zich, zodat zij doodt en verderft door haar gruwzame werking. Deze eigenschap heeft haar ontstaan in de gruwzame beweging, het werkt en worstelt in alles, waaruit het leven oorsprong en beweging heeft, daarom moeten beide in dit leven aanwezig zijn.

17

Het water heeft ook een grimmige, dodelijke bron in zich, want het veroorzaakt dood en ontbinding, daarom moet al het levende en bewegende in water vervuilen en bederven.

18

Zo zijn de hitte en de koude oorzaak en oorsprong van het water en van de lucht, waarin alles werkt en bestaat waarover ik bij de schepping van de sterren duidelijk zal schrijven.

Over de invloeden van de andere eigenschappen in de drie elementen, vuur, lucht en water.

Over de bittere hoedanigheid.

De bittere eigenschap is het hart in al het leven, zoals deze eigenschap in de lucht het water samenvoegt, zodat het deelbaar wordt, zo ook in alle schepselen, als in de gewassen op de aarde, want loof en gras hebben hun groene kleur uit de bittere hoedanigheid. Als nu de bittere hoedanigheid in enig schepsel gematigd woont, dan is ze daarin een hart en tot vreugde, want zij doorklieft alle andere boze invloeden en is een begin en de oorzaak van de vreugde en van de lach.

19

Want wanneer zij bewogen wordt, maakt zij een schepsel aan het trillen en vol vreugde, en verheft zijn gehele lichaam, want het is alsof je het hemelse rijk van vreugde aanschouwt, een verheffing van de geest, geest en kracht in alles wat groeit op aarde, een moeder van het leven.

20

De heilige geest werkt en stuwt machtig in deze eigenschap, want zij is een deel van het hemelse Vreugdenrijk, zoals ik hierna aantonen zal. Ze heeft echter nog een verschijningsvorm in zich, namelijk de grimmigheid [boosheid] die een waarlijk huis van de dood is en al het goede bederft, een ontbinding en tenietdoen van het vlees [lichaam]. Want wanneer zij zich in een wezen te zeer verheft en ontbrandt in de hitte,

21

scheidt zij het vlees van de geest en het schepsel moet dan de dood ster-ven, want zij [de bittere eigenschap] welt op en ontsteekt het vuur. Er kan geen vlees bestaan in deze grote hitte en bitterheid. Als zij evenwel in het element water ontbrandt en daarin haar bron vindt, brengt zij het lichaam zwakte en ziekte en ten slotte de dood.

Over de zoete eigenschap.

22

De zoete eigenschap staat tegenover de bittere en zij is een gelukzalige, lieflijke eigenschap, een verrukking van het leven, een verzachting van de grimmigheid, zij maakt alles lieflijk en vriendelijk in alle schepsen, de gewassen op de aarde maakt zij welriekend en smakelijk, met mooie gele, witte en rode kleuren. Zij is een aanblik en bron van de zachtmoedigheid, zij is gelukzaligheid van het hemelse Vreugdenrijk, een huis van de heilige geest, een eigenschap in de liefde en de barmhartigheid, een vreugde in het leven. Daarentegen heeft zij ook een grimmige bron, een bron van dood en verderf in zich, want als zij in de bittere eigenschap ontstoken wordt in het element water, veroorzaakt zij ziekte en opgezwollen pestilentie, en ontbinding van het vlees. Als zij evenwel in de hitte en de bitterheid ontstoken wordt, dan infecteert zij het element lucht, daardoor ontstaat de snel om zich heen grijpende pest en plotselinge dood.

Over de zure eigenschap.

23

De zure eigenschap is tegenover de bittere en zoete gesteld en tempert alles, zij is een verrukking en blust, waar de bittere en zoete hoedanigheid zich te veel hebben doen gelden. Zij prikkelt de smaak, zij geeft levenslust, een opborrelende vreugde in alle dingen, begeerte, verlangen en lust naar het Vreugdenrijk, een stille verrukking van de geest, zij matigt alle levende en opbruisende dingen. Zij heeft echter ook in zich een bron van boosheid en ontbinding, want als zij zich te zeer verheft of in een bepaald geval te veel de boventoon voert, dan veroorzaakt zij droefenis, melancholie, in het water een stank, drassig en moerassig, al het goede wordt vergeten, er komt treurnis in het leven, een huis van de dood, het begin van treurnis en het einde van de vreugde.

Over de wrange of zoute eigenschap.

De zoute eigenschap is een goede tempering van het bittere, zoete en zure, het maakt alles zeer lieflijk, het houdt het opkomen van het bittere tegen, evenals van het zoete en het zure zodat zij niet ontbranden, zij is een scherpe eigenschap, een lust voor de smaak, een bron van leven en vreugde. Daarentegen heeft zij ook in zich grimmigheid en verderf, wanneer zij in het vuur ontstoken wordt, veroorzaakt zij een harde, prikkelende, steenachtige aard, een boze bron en een ontbinding van het leven. In het vlees groeit de steen, die zoveel smart teweegbrengt. Wordt zij echter in het water ontstoken, dan veroorzaakt zij in het vlees boze schurft, zweren, de Franse ziekte en jeuk en zwellingen, het is als een treurhuis van de dood, een ellende en een vergeten van al het goede.

24

NASCHRIFT

Böhmes eerste werk, *Morgenrood in Opgang*, is onder de titel *Aurora* bekend en beroemd geworden; de Latijnse titel komt van zijn vriend dr. Balthasar Walter. Twaalf jaar heeft Böhme met dit werk geworsteld, eigenlijk precies de tijd dat hij als meester-schoenmaker in Görlitz werkzaam was. Pas na een overweldigende geestelijke doorbraak lukte het hem om het geheel vast te leggen. Naar eigen zeggen is Böhme op 12 januari 1612 met het schrijven ervan begonnen; op de titelpagina omschrijft hij de datum waarop hij het werk voltooide als ‘op de dag van ♀ (Venus, dinsdag) na Pinksteren’, dat is 12 juni 1612. Hij zegt erover: ‘In dit licht heeft mijn geest direct alles kunnen doorschouwen en hij heeft in alle creaturen, in de kruiden en in het gras God herkend, wie hij is, hoe hij is en wat zijn wil is. Ook is meteen in dit licht mijn wil gegroeid om met grote aandrang het wezen Gods te beschrijven. Maar omdat ik niet meteen de diepe geboorten Gods in hun eigen wezen kon omvatten en ook niet met mijn verstand kon begrijpen, heeft het wel twaalf jaren geduurd voordat mij het juiste begrip werd gegeven en het ging ermee als met een jonge boom, die men in de aarde plant. Deze is eerst jong en teer en ziet er vriendelijk uit, in het bijzonder als hij voorspoedig opgroeit. Hij draagt echter niet meteen vruchten en al bloeit hij ook, vallen die toch af. Er gaat ook menige koude windvlaag, vorst of sneeuw overheen voordat hij opgroeit en vrucht draagt. Zo is het met deze geest ook gegaan. Het eerste vuur was slechts het zaad, nog niet een voortdurend bestendig licht. Er is sinds die tijd menige koude wind overheen gegaan. Maar de wil is nooit geblust.’¹¹

De vraag rijst waarom Jakob Böhme dit enorme werk moest en zou schrijven. Naar eigen zeggen had hij het slechts voor zichzelf bestemd, als een ‘memoriaal’, om zijn gedachten vast te houden. Tegelijk was ‘de tijd van de lelie’ aanstaande, zoals hij elders omschrijft. Het begin van de zeventiende eeuw was getuige van een geestelijke impuls, waarin figuren als Arndt, Weigel, Schwenckfeldt en de rozenkruisers – allen in geestelijk opzicht werkend uit

11. *Morgenrood in opgang*, hfdst 19, 13-15

de inspiratie van de wereldziel – zich geroepen voelden ‘de christenheid’ te onderrichten wat de innerlijke geboorte Christi werkelijk betekende. Geen van hen deed het met zoveel gezag als Jacob Böhme. Op veel plaatsen is de Morgenröte naast theosofie, astrologie en filosofie ook menskunde, een praktische gids voor een levenshouding die de nieuwe geboorte van Christus in de mens naderbij brengt; de mens die in Böhmes visie hoe dan ook altijd een afspiegeling van de gehele godheid is.

Een adellijke bewonderaar van Böhme, Karl Ender von Sercha, vroeg hem in het voorjaar van 1613 of hij het manuscript, ook al was het nog niet af, mocht inzien en zonder Böhmes medeweten maakte hij er samen met andere kopiisten afschriften van. Zo ontstonden er verschillende kopieën, waarvan er een in de handen van de hoofdpredikant van Görlitz terechtkwam. Deze predikant, Georg Richter, verketterde Boehme en liet het werk op vrijdag 26 juli 1613 door de gemeenteraad van Görlitz in beslag nemen.

Aan het handschrift ontbraken nog ‘wol ein 30 Bogen’, dertig vel; met het opschrift ‘Das 27. Kapittel’ (het 27ste hoofdstuk) breekt het manuscript af. De enkele beroemd geworden regels die nog volgen, zijn een citaat dat de uitgever van de editie in 1715 uit een zendbrief van Böhme heeft gelicht en eraan heeft toegevoegd. Deze regels zijn, net als de titel Aurora, onlosmakelijk bij het werk gaan horen.

Böhme heeft zijn Morgenröte nooit meer teruggezien. Pas in op 26 november 1641 kwam het handschrift weer vrij, toen Görlitz’ burgemeester Paul Scipio het schonk aan Georg von Pflug auf Posterstein, huismeester van de keurvorst, waarna het via Heinrich Prunius von Hirschfeld in de bekwame handen van Abraham Willemzoon van Beyerland terechtkwam. Deze Amsterdamse koopman had al eerder de meeste handschriften van Jacob Böhme verworven. In negen jaar tijd, van 1634-1643, vertaalde en publiceerde hij grote delen van dit oeuvre in het Nederlands ‘opdat zijn Nederlandse Natie de genadegave van de Hoogduitser (omdat diens eigen volk het bescheiden werktuig veracht en met de voeten treedt) deelachtig kan worden’.

De *Aurora* heeft Abraham van Beyerland niet meer kunnen vertalen. Na zijn dood in 1648 kwamen de autografen via zijn erfgenamen uiteindelijk in 1680 in handen van Willem Gozewijn Huygens, oud-burgemeester van Arnhem,

die de Beyerlandse verzameling aankocht, waarna Johann Georg Gichtel in 1682 de eerste volledige uitgave in het Duits bezorgde. Het verdere verloop van het wel en wee van de handschriften is uitvoerig beschreven in ‘De handschriften en vrienden van Jakob Böhme in Leiden en Amsterdam, van Leiden naar Linz am Rhein’. Haarlem 2018, door Govert Bonnie Snoek.

De eerste druk van de Morgenröte verscheen in 1656 in Amsterdam. De eerste Nederlandse vertaling was van de hand van Jan Luyken, een groot Böhme-aanhanger. Deze vertaling verscheen in 1686 bij Fredrick Voster in Amsterdam. Voor de huidige vertaling van Morgenröte is uitgegaan van de editie die dr. Werner Buddecke in 1963 heeft bezorgd, *Die Urschriften*. Vol. 1, ed. Werner Buddecke, Stuttgart, 1963, waaraan we ook de gegevens van dit handschrift ontlenen. Buddecke ontving het manuscript van professor Goeters, die het in 1935 van de Böhme-vrienden uit Linz te leen had gekregen – en daar mee voorkwam dat het naziregime er beslag op zou leggen.

In 1951 kwam Goeters, die er graag zelf een woordgetrouwé publicatie van had willen bezorgen maar zijn krachten voelde afnemen, naar Buddecke om hem die taak over te dragen. Na zijn dood in 1953 liet Goeters het manuscript aan Buddecke na, waarna deze het na volbrachte taak weer teruggaf aan de Böhme-vrienden. Deze vrienden schonken het uiteindelijk in mei 1970 aan de Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel.

Over het handschrift zegt Werner Buddecke dat het sporen vertoont van twee of drie bewerkers. Zij hebben onder andere verschillende nummeringen aangebracht en delen onderstreept. Ook deinsden zij er niet voor terug om letters, lettergrepen of soms hele woorden aan te vullen, die Böhme in het vuur van zijn arbeid zou zijn vergeten of juist bewust had weggelaten. Hier en daar grepen zij in in Böhmes karakteristieke, regionale schrijfwijze, waardoor zij zijn stijl beïnvloedden. ‘Het maakt voor een stijl wel uit of je aan de levendige schildering in de tegenwoordige tijd nog een deelwoord toevoegt’, aldus Buddecke. De auteur (Böhme) schreef veel woordgroepen en zelfs lettergrepen apart, die door de bewerkers van het handschrift met koppeltekens aan elkaar werden verbonden. Böhme gebruikte geen koppelteken, geen dubbele punt, geen aanhalingsstekens en geen vraagtekens. Hij onderscheidde zinnen en zinsdelen met een punt of met /, de oude Duitse komma. Gezien de netheid waarmee het

handschrift is verzorgd, vermoedt Buddecke dat er een oerversie moet hebben bestaan, die Böhme in het net heeft overgeschreven. Daarmee krijgt Böhmes opmerking dat er nog wel dertig vel aan ontbreekt een extra context – namelijk dat deze wel geschreven zijn maar niet in het uiteindelijke handschrift zijn opgenomen. Buddecke had zich als doel gesteld de tekst van Böhme in haar zuivere, oorspronkelijke gestalte te publiceren. Daarom heeft hij alle bovenge-noemde ‘verbeteringen’ weggelaten. Duidelijke vergissingen of vluchtige slordigheden van de auteur liet hij staan. Waar Böhme zelf in een enkel geval een woord heeft doorgestreept of aangevuld, heeft Buddecke ook die laten staan, omdat dit de loop van een gedachtegang van de schrijver kan weergeven.

De eerste Nederlandse vertaling die in 1686 het licht zag bevatte op veel plaatsen in de tekst commentaren van de vertalers die bepaalde zegswijzen en uitdrukkingen van de auteur toelichtten. Deze zijn in de huidige editie niet behouden. De laatste ons bekende vertaling, die in 1940 door uitgeverij *Hora Est* is bezorgd (en later door *Uitgeverij Schors* in facsimile werd overgenomen), wijkt eveneens op diverse plaatsen sterk af van de editie die nu het licht ziet. Indertijd hadden de vertalers slechts de beschikking over een uitgave, in 1832 door K.W. Schiebler in Leipzig bezorgd, waardoor het werk een afwijkende nummering en een eigen kleuring meekreeg. Hier en daar werden wezenlijke onderdelen onbegrepen weergegeven en overeenkomstig vertaald.

De vertalers van de voorliggende editie, Kees Bode en ondergetekende, hebben getracht de typische eigenheid van *Morgenröte im Aufgang* te behouden, waar dit het Nederlandse begrip niet te zeer verstoort.

De afbeeldingen die in dit boek zijn opgenomen zijn van de hand van Jan Luyken, Böhmevriend van het eerste uur, en zijn afkomstig uit de editie van 1686 die door Fredrick Voster, boekverkoper op de Lauriergracht in Amsterdam werd uitgegeven. Wij hopen met deze uitgave recht te doen aan Jakob Böhmes schitterende origineel en de Nederlandstalige lezer die zich de moeite wil getroosten door te dringen in Böhmes gedachtewereld, van dienst te zijn. ‘Een zeer lichte morgenster is opgegaan’.

Peter Huijs,
Santpoort-Zuid, 16 september 2018

JACOB BÖHME

AURORA

MORGENROOD IN OPGANG

In *Morgenrood in opgang* maakt Jacob Böhme (1575-1624), de *Philosophus Teutonicus*, zoals hij werd genoemd, ons deelgenoot van zijn eigen diepste, innerlijke bevindingen. Hij tracht in zijn *Aurora* ‘een beschrijving te geven naar de natuur hoe alles geworden is’ en te verklaren ‘hoe de beide hoedanigheden kwaad en goed zijn geworden, waaruit alle dingen hun oorsprong hebben en hoe het nu is en werkt [...].’

De diepgang van het boek is ongekend en Böhmes benadering is revolutionair. Hij schrijft vrijuit over hemel en hel, over de zeven brongeesten, over engelen en duivelen, heeft een dialoog met Lucifer zelf en daagt geleerden, theologen en dominees uit. En vooral schrijft hij over de mens, dat mysterieuze dubbelwezen, die al deze dingen en meer – namelijk de gehele godheid en de gehele schepping – in zichzelf herkennen kan *als hij zijn geest maar laat samenvloeien met die van de godheid*. Want in alles openbaart zich de godheid op dezelfde wijze, iedere openbaring is en komt op dezelfde wijze tot stand. Wie ‘samensmelt met de zeven brongeesten’, harmonisch en toegewijd, kent God en de schepping, en God kent hem.

Het lezen van *Morgenrood in opgang* is een grote innerlijke vreugde, maar tegelijk is deze zienswijze zo anders, dat de lezer vaker zijn inzichten 180° zal willen bijstellen. Dankzij Böhmes nieuwe begrippenkader is hij dan in staat te begrijpen ‘*hoe het nu is en werkt en hoe het aan het einde van deze tijd worden zal*’.

Deze heruitgave van *Morgenrood in opgang* is een geheel nieuwe vertaling gebaseerd op de oorspronkelijke *Urschrift*, dat is het handschrift van Jacob Böhme zelf, zoals dat door Werner Buddecke in 1963 is gepubliceerd.

ISBN 978-90-6732-467-0

